

TANULMÁNYOK

LENIN ÉS A SZOCIALISTA HADTUDOMÁNY

Zágoni Ernő

Vlagyimir Iljics Lenin — Marxszal és Engelsszel együtt a *nemzetközi munkásmozgalom legkiemelkedőbb alakja volt*. Lenin nevéhez fűződik a marxizmus tanításának az imperializmus korszakára történő továbbfejlesztése, a forradalmi munkásmozgalom számos aktuális kérdésének felvetése és kidolgozása, az új típusú forradalmi párt megteremtése és nevelése. Lenin, a proletárforradalom nagy stratéga közvetlenül vezette az októberi fegyveres felkelést Petrográdon, irányította a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmét. Lenin volt a világ első szocialista államának vezetője és irányítója. Ő dolgozta ki a szocializmus felépítésének politikáját és taktikáját. Lenin zseniális elméleti teoretikus és egyben a forradalom gyakorlati vezetője, a stratégia és taktika felülmúlhatatlan művésze volt. Elmélet és gyakorlat egysége a történelem folyamán még soha senki tevékenységében nem ötvöződött oly szerves egységgé, mint Lenin munkásságában és életművében. *Életműve véglegesen rányomta bélyegét az egész emberiség fejlődésére*. Tanításait — melyek napjainkban is irányt mutatóak — százmilliók követik. A szocializmus pedig — mint konkrét társadalmi valóság — napjainkra a nemzetközi osztályharc legdöntőbb erejévé vált.

Lenin nemcsak a marxizmus lángeszű művelője, a kommunista párt és a szovjet állam szervezője és irányítója, hanem egyben *kiváló katonai teoretikus és vezető is volt*. Lenin nevéhez fűződik a háborúról és a hadseregről szóló marxista tanítás legfontosabb kérdéseinek kidolgozása, a hatalomra jutott munkásosztály katonapolitikájának megalkotása, a szocialista állam fegyveres erőire vonatkozó alapvető elvi útmutatások kimunkálása és a fegyveres erők létrehozásáért folytatott küzdelem közvetlen irányítása. Munkáiban részletesen foglalkozott az imperializmus kora háborúinak jellemző vonásaival, s feltárta a háborúk menetét és kimenetelét eldöntő alapvető tényezőket. Számos útmutatást nyújtott a szovjet hadművészet kidolgozásához is. Lenin alkotta meg a szovjet katonai elmélet legalapvetőbb tanításait, melyek nem egyszerűen a szovjet hadtudomány alkotó részeivé, hanem fundamentális alapjaivá váltak. *Ezért tekinthető Lenin a szocialista had-*

tudomány alapjai megalkotójának. Joggal írta Kalinyin Lenin elméleti és gyakorlati tevékenységéről: „Lenin a hadseregszervezés, a hadászat és a harcászat területén is nagy örökséget hagyott ránk. Lenin az elnyomók ellen, a szabadságukért küzdő dolgozó tömegek harcainak egyik legnagyobb hadvezére volt a történelem során, s ő vetette meg a korszerű tudományon és technikán nyugvó reguláris szovjet hadsereg alapját.”¹

Leninek a hadügy területén végzett elméleti és gyakorlati tevékenysége rendkívül jelentős és szerteágazó. Ismertetése és méltatása messze meghaladja egy rövid lélegzetű tanulmány kereteit. Ezért ez alkalommal csak arra vállalkozhatunk, hogy a hadüggyel kapcsolatos lenini hagyaték néhány — napjainkban is rendkívül aktuális — vonatkozását vázoljuk.

I.

Engels óta a marxisták közül senki sem foglalkozott oly behatóan a katonai kérdések tanulmányozásával és kidolgozásával, mint Lenin. Ez a katonai problémák iránt megmutatkozó nagyfokú érdeklődés teljesen érthető, hiszen Lenin nem csupán a marxista elmélet lángeszű géniusza és teoretikusa, hanem egyben az oroszországi munkásosztály részéről a hatalom megszerzéséért és megtartásáért vívott forradalmi harc vezére is volt.

Lenin tudta, hogy e harcban szükségszerűen döntő szerep jut a fegyvereknek, a katonai tényezőknek. Egyrészt azért, mert a kizsákmányoló osztályok fegyveres erőszakon nyugvó hatalmát csak a dolgozó tömegek igazságos és jogos fegyveres küzdelmével lehet elsöpörni. Másrészt azért, mert a munkásosztály kivívott hatalmát meg kell védeni a belső és külső ellenforradalmi erők fegyveres támadásaival szemben. Már 1905-ben a következőket írta „A forradalmi hadsereg és a forradalmi kormány” c. cikkében: „A szociáldemokrácia sohasem nézte és nem is nézi szentimentálisan a háborút. A szociáldemokrácia visszavonhatatlanul elítéli a háborút, mint az emberiséget érintő kérdések eldöntésének vadállati módját, de tudja, hogy a háborúk elkerülhetetlenek, amíg a társadalom osztályokra tagolódik, amíg ember embert kizsákmányol. E kizsákmányolás pedig nem szüntethető meg háború nélkül, melyet mindig és mindenütt maguk a kizsákmányoló, uralkodó és elnyomó osztályok kezdenek. Háború és háború közt különbség van. Van háború, amelyik kaland, s amely egy dinasztia érdekeit, egy rablóbanda étvágyát, a kapitalista nyereszkeskedés hőseinek céljait elégíti ki. S van háború — és ez az egyetlen *jogos* háború a kapitalista társadalomban —, amely a nép elnyomói és zsarnokai ellen folyik. Csak utópisták vagy filiszterek ítélik el elvileg az ilyen háborút.”²

Lenin nem tekintette magát katonai szakértőnek, de ugyanakkor a *hadügy alapos megismerésére törekedett.* Számára ez nélkülözhetet-

¹ Idézi D. M. Grinyisin: Lenin katonai tevékenysége. Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1963. 5. o.

² Lenin: Művei, 8. köt. Budapest, Szikra, 1954. 575—576. o.

lenni tünt a munkásosztály fegyveres harcának megszervezése és irányítása érdekében. Nemcsak Marx és Engels katonai írásait tanulmányozta nagy figyelemmel, hanem a különböző burzsoá katonai teoretikusok munkáit is. Ismeretes, hogy Lenin nemcsak elolvasta, de oroszra is lefordította Cluseret francia tábornok Utcai harc című könyvének néhány fejezetét. Kijegyzetelte és alapos kritikai megjegyzéseket fűzött Clausewitznek a háborúról és a hadviselésről írt háromkötetes művét. Tanulmányozta Napóleon, II. Frigyes, Moltke, Bernhardi és más katonai szakírók munkáit. Az 1905-ös orosz forradalom alatt, majd az ezt követő években Lenin a francia, svájci és orosz könyvtárak számtalan hadügyi témájú könyvét dolgozta fel a rá jellemző tudományossággal és alkotó jelleggel. Halála után megőrzött magánkönyvtárában 176 katonai vonatkozású könyv volt.

Viszaemlékezéseikben azok a forradalmárok, akik közelről ismerték, megemlékeznek Leninnek a katonai kérdések iránti nagyfokú érdeklődéséről. Krupszkaja szerint Lenin a hadművészettel „... sokkal többet foglalkozott, mint ahogy ezt róla általában tudják”.³

Jaroslavszkij — aki egyike volt 1903—1910 között a bolsevik párt katonai-harci tevékenységét irányító forradalmároknak — visszaemlékezéseiben leírja, hogy Lenin már a forradalom előtt, de különösen az 1905—1907-es években „a legbehatóbban tanulmányozta a hadügyet, hogy azt a fegyveres felkelés idején alkalmazza.”⁴ Kalinyin, Frunze, Padvojszkij, Boncs-Brujevics, valamint a párt és a szovjet állam más kiemelkedő alakjai Vlagyimir Iljicsset joggal a katonai kérdések kiváló szakértőjének tekintették.

Lenin a katonai kérdéseket mindig a munkásosztály és szövetségesei *forradalmi harcával összefüggésben, annak részeként tanulmányozta*. Következésképpen fellépett az e téren gyakran jelentkező végletes és káros álláspontokkal szemben. Őva intette a pártot és a forradalmárokat a katonai tényezők szerepének eltúlzásától, attól, hogy a politikai tömegmozgalomtól elszakítva, vagy éppen fölé emelve vizsgálják és értékeljék. Nyomatékosan hangsúlyozta, hogy a fegyveres felkelés az osztályharc legmagasabb formája, mellyel játszani nem lehet, s az nem szűkíthető le valamiféle szűk katonai összeesküvésre. „A szociáldemokrácia sohasem játszott a katonai összeesküvésekkel, sohasem tolta előtérbe a katonai kérdéseket, míg nem voltak meg a kezdődő polgárháború feltételei” — írta 1905-ben.⁵ Ugyanakkor fellépett a katonai kérdések szerepének lebecsülése ellen is. „A forradalmi hadsereg és a forradalmi kormány” c. cikkében nyomatékosan felhívta a figyelmet arra, hogy az adott körülmények között, amikor a munkásosztály harca forradalomba nőtt át, szükségessé vált — ha nem is a legelső helyen, de az elsők között — a katonai kérdések felvetése, tanulmányozása és a néptömegekkel való megismertetése. „Azok a szociáldemokraták, akik csak valamelyest is járatosak a tör-

³ N. K. Krupszkaja: Visszaemlékezések Leninre. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1959. 108. o.

⁴ Idézi D. M. Grinyisin: Lenin katonai tevékenysége. 6. o.

⁵ Lenin Művei, 8. köt. 575. o.

ténelemben és tanultak Engelstől, a hadügyek kiváló szakértőjétől — írta —, sohasem kételkedtek abban, hogy *óriási jelentősége van a katonai ismereteknek, hogy óriási fontossága van a haditechnikának és a katonai szervezetnek, mint olyan eszköznek, amelyet a nép tömegei és a nép osztályai a nagy történelmi összeütközések eldöntésére használnak fel.*⁶ (Kiemelés: Z. E.)

A hatalom kivívásának és megtartásának tehát *nélkülözhetetlen feltevéle az osztályharc katonai eszközeinek, módszereinek és tudományának elsajátítása és mesteri alkalmazása.* Lenin arra nevelte a forradalmárokat, hogy lelkiismeretesen tanulmányozzák a hadügyet, lehetőleg minél több katonai ismeretet sajátítsanak el. „... Tanuld meg alaposan a hadimesterséget! — írta. — Erre a tudományra a proletároknak szükségük van... azért, hogy saját országod burzsoáziája ellen harcolj, hogy véget vess a kizsákmányolásnak, a nyomornak és a háborúknak, nem jámbor óhajokkal, hanem a burzsoázia legyőzése és a burzsoázia lefegyverzése útján.”⁷

Ismeretes, hogy Lenin a hatalomért folytatott harc módszereit és formáit tekintve nem kötelezte el magát egyoldalúan. Újra és újra hangsúlyozta, hogy a párt csak a harc folyamán az összes körülmények figyelembevételével tudja eldönteni, hogy „... milyen eszközhöz folyamodik, hogy döntő csapást mérjen...”, hogy például a felkelést, a politikai tömegsztrájkot, vagy a támadás más módszerét fogja-e előnyben részesíteni.⁸ A konkrét körülmények mélyreható elemzése azonban arra a következtetésre juttatta Lenint, hogy a dolgozók forradalmi tömegmozgalma *szükségszerűen fegyveres felkelésbe fog torkollni.* Az önkényuralom elleni fegyveres felkelés nemcsak mint eszme érlelődik a forradalmárok tudatában, „hanem mint magának a mozgalomnak elkerülhetetlen, gyakorlatilag természetszerű következő lépése is” — állapította meg.⁹ E felismerés készítette Lenint a századfordulót követő években a fegyveres felkelés kérdéseinek, s ezzel összefüggésben a hadügy problémáinak sokoldalú tanulmányozására, a párt és a munkásosztály katonapolitikájának és teendőinek meghatározása érdekében.

Lenin a fegyveres felkelést az osztályharc legmagasabb formájának és egyben különleges formájának tekintette. Nyomatékosan hangsúlyozta: „A fegyveres felkelés azonban a politikai harcnak *különleges* formája, amely külön törvényeknek van alávetve, s ezeket alaposan át kell gondolnunk.”¹⁰ *Úgy tekintett a fegyveres felkelésre, mint háborúra, melyre a hadművészet valamennyi szabályát figyelembe véve kell felkészülni.* Éppen ezért Leninnek a fegyveres felkeléssel kapcsolatos útmutatásai a szocialista hadtudomány kidolgozása szempontjából is rendkívül jelentősek.

A fegyveres felkelés idején a politikai harc és a fegyveres küzdelem elválaszthatatlanul összefonódik. Ilyenkor a fegyverek politizál-

⁶ Uo.

⁷ *Lenin Művei*, 23. köt. Budapest, Szikra, 1951. 81—82. o.

⁸ *Lenin Művei*, 2. köt. Budapest, Szikra, 1951. 353. o.

⁹ *Lenin Művei*, 6. köt. Budapest, Szikra, 1953. 184. o.

¹⁰ *Lenin Művei*, 26. köt. Budapest, Szikra, 1952. 174—175. o.

nak. Eppen ezért a felkelés sikere e sajátosság figyelembe vételén és a politikai harc, valamint a hadművészet szabályainak betartásán múlik. Ezzel összefüggésben Lenin arra is felhívta a figyelmet, hogy *a politikai és katonai stratégia és taktika számos törvényszerűsége azonos*. „... Kétségtelen — jelentette ki Lenin —, hogy a hadi és a politikai taktika szomszédos területek. Grenzgebiete.”¹¹ Lenin a hadügyi kérdések alapos tanulmányozása mellett azért válhatott kiváló katonai teoretikussá és vezetővé, mert a politikai stratégiának és taktikának felülmúlhatatlan művésze volt.

A fegyveres felkelés kérdéseinek kidolgozása érdekében Lenin behatóan tanulmányozta az orosz—japán háború hadműveleteit, részletesen elemezte *a korszerű fegyverzet és a harcmód összefüggéseit*. Nagyon lényeges következtetése volt — melyre folyamatosan felhívta a forradalmárok figyelmét —, hogy a korszerű hadseregekkel szemben a fegyveres felkelés nem győzhet a korábbiakból ismert formában, „... ilyen időszakban — írta — országos politikai sztrájkok idején a felkelés nem öltheti fel a régi formát: a nagyon rövid időre és nagyon szűk területre korlátozódó elszigetelt akciók formáját. Egészen természetes és elkerülhetetlen, hogy a felkelés fejlettebb, bonyolultabb formát ölt: a hosszantartó és az egész országot felölelő polgárháború, vagyis a nép két része közötti fegyveres harc formáját. Az ilyen háborút nem lehet másként elképzelni, mint csekély számú, egymástól aránylag nagy időközökkel elválasztott, nagyszabású ütközetek sorozatát és az ezekben az időközökben lezajló apró összecsapások sokaságát”.¹²

A fentieknek megfelelően Lenin rendkívül fontos feladatnak tekintette a párt részéről a fegyveres felkelés katonai szempontból helyes előkészítését és irányítását. Nyomatékosan hangsúlyozta, hogy a polgárháború időszakában a harci módszerek rendkívül változatos formáival kell élni. A felkelés előkészítése érdekében szükségesnek tartotta *a fegyveres osztagok* megszervezését és alapos katonai kiképzését. Ezek feladatát abban látta, hogy megkezdjék a felkelést, biztosítsák a tömegek fegyveres harcának katonai vezetését, hozzák létre a forradalom nyílt harci támaszpontjait, tegyék lehetővé a felkelés széles körű kibontakozását, s vigyék át a felkelést a szomszédos körzetekbe.

A fegyveres osztagok fő harci módszereinek az *elszánt és folyamatos támadást tartotta*. Hangsúlyozta azonban, hogy a korszerű hadseregekkel szemben meg kell változtatni az utcai harcok taktikáját. A fegyveres felkelés nem győzhet, ha a kormánycsapatokkal szembeni tömeges és nyílt támadásokra alapozzák. Lenin a harc legmegfelelőbb módszerének — természetesen más módszerek lehetőségét és jogosságát is elismerve, s különösen akkor, amikor a felkelők kezében még kevés a fegyver — a *partizánmódszerek* alkalmazását tekintette, vagyis a harc során a kislétszámú és mozgékony harci osztagok folyamatos támadásait az ellenség számára váratlan helyen és időben. E

¹¹ Idézi D. M. Grinyisin: Lenin katonai tevékenysége, 444. o.

¹² Lenin Művei, 11. köt. Budapest, Szikra, 1954. 216. o.

harcis módszer sikerességét tartotta szem előtt, amikor megállapította: „Az 1905 decemberi harc¹³ bebizonyította, hogy a fegyveres felkelés győzhet a modern haditechnika és katonai szervezet körülményei között is. A decemberi harc egyik eredménye, hogy ezentúl az egész nemzetközi munkásmozgalomnak számolnia kell azzal, hogy a következő proletárforradalmakban valószínűleg hasonló harci formák kerülnek majd felszínre.”¹⁴

A fegyveres felkelés sikeres előkészítése és győztes megvívása szempontjából Lenin rendkívül fontos feladatnak tartotta a *hadseregben végzendő forradalmi munkát*, a hadsereg felbomlasztását, egyes részeinek megnyerését. Ezért külön figyelmet szentelt az imperializmusra jellemző tömeghadseregek tanulmányozására. Megállapította, hogy — abból következően, hogy a kötelező katonai szolgálat alapján tömegesen vonják be a munkásokat és főleg a parasztokat a hadseregbe — fokozottabb lehetőség nyílik a hadseregben végzett forradalmi munkára, a munkás és paraszt katonatömegek politikai megnyerésére, a felkelésbe való bevonására, de legalábbis semlegesítésére.

A hadseregben végzett forradalmi munkát Lenin két szempontból tartotta rendkívül jelentősnek és fontosnak. Egyrészt a hadsereg felbomlasztása csökkenti az önkényuralmi rendszer ama lehetőségét, hogy leverje a felkelést. Másrészt így válik lehetővé a fegyveres felkelést sikeresen megvívó forradalmi hadsereg megteremtése. A katonatömegek megnyerése lehetővé teszi, hogy a harcoló proletariátus által létrehozott fegyveres osztagok katonai tudása gyorsan gyarapodjék, a különböző harcitechnikával való felszerelésük gyorsan megoldódjék, s a felkelés során a korszerű hadművészeti elvek fokozottabban érvényesüljenek.

A fegyveres felkelésre vonatkozó útmutatásait az első orosz forradalom idején 1906-ban Lenin így összegezte: „Gondoljunk arra, hogy közeledik a nagy tömegharc. Ez fegyveres felkelés lesz. Ennek a felkelésnek lehetőleg egy időben kell lezajlania. A tömegeknek tudniuk kell azt, hogy fegyveres, véres, elkeseredett harcba indulnak. Halálmegvetés legyen úrrá a tömegeken, ez fogja biztosítani a győzelmet. Az ellenség elleni támadásnak a lehető legerélyesebbnek kell lennie; a támadás és ne a védelem legyen a tömegek jelszava; az ellenség kíméletlen kiirtása lesz a tömeg feladata; mozgékony és rugalmas harci szervezet épül majd ki; a katonaság ingatag elemeit bevonjuk az aktív harcba.”¹⁵

A kimondottan katonai, hadművészeti feltételekkel együtt Lenin a fegyveres felkelés sikere *legfontosabb feltételének* a párt politikai vezetőszerpe folyamatos érvényesítését, a párt és a tömegek organikus kapcsolatát, s mindezek érdekében a párt eszmei, politikai, szervezeti és cselekvési egységének biztosítását tekintette.

Az 1905—1907-es oroszországi polgári demokratikus forradalom elbukott, de Lenin és a párt erőfeszítései nem voltak hiábavalóak. Jog-

¹³ Az 1905-ös decemberi moszkvai felkelésről van szó!

¹⁴ Lenin Művei, 15. köt. Budapest, Szikra, 1955. 49—50. o.

¹⁵ Lenin Művei, 11. köt. 167—168. o.

gal írta Lenin: „December után ez már nem ugyanaz a nép volt. Mint-ha újjászületett volna. Átesett a tűzkeresztségen. Megacélozódott a felkelésben. Előkészítette azoknak a harcosoknak a sorait, akik győztek 1917-ben.”¹⁶

Az első világháború alatt Lenin figyelme ismét fokozottabban a hadügyi kérdések felé fordult. A rá jellemző alapossággal tanulmányozta általában a háborúk, ezen belül különösen az első világháború osztályjellegét, alapvető jellemzőit, a hadműveletek alakulását, a hadművészet elveit. Ez alkalommal sem a háború kérdései iránti elvont, vagy kimondottan katonai szempontú érdeklődésről volt szó. Lenin előre látta, hogy *a háború elmélyíti a politikai válságot, gyors ütemben megéri a újabb forradalmi helyzetet.* Lenin a háborút — igen találóan — a forradalom hatalmas „rendezőjének” tekintette. „A forradalom 1914—1916-ban napirenden volt, ott rejtőzött a háború méhében, maga a háború érlelte meg.”¹⁷ Lenin mindig minden kérdést és jelenséget a forradalom, a munkásosztály és pártja feladatai szempontjából vizsgált. Most is a háború és a hadsereg kérdéseivel azért foglalkozott, hogy tisztázza a munkásosztálynak a háborúhoz való viszonyát, s kidolgozza a proletárforradalom katonai programját. Közben azonban továbbfejlesztette a háborúról és a hadseregről szóló marxista tanítást, mely napjainkban is *a szocialista hadtudomány szilárd elméleti alapját képezi.*

Elemzése során Lenin különös figyelmet fordított az *imperializmus kora háborúi okainak és jellegének tisztázására.* Lenin és a mozgalom számára a háború jellegének helyes megítélése nem pusztán elvi jelentőségű kérdés volt, hanem nagyon is aktuális politikai feladat. Az első világháború alatt ugyanis mind a burzsoázia, mind pedig a szocializmus álláspontjára helyezkedett jobboldali szociáldemokrácia a dolgozó tömegek előtt elködösítette a háború imperialista jellegét és valódi céljait. Valamennyi országban megpróbálta — nem is kis eredménnyel — saját részről a háborút „honvédő” jellegűnek feltüntetni. Ilyen körülmények között a háború jellegének tisztázása, valódi céljainak és osztálytartalmának feltárása elengedhetetlen feltételét képezte annak, hogy a katonaruhába öltöztetett munkások és parasztok milliói a fegyvert a háborúért, a kizsákmányolásért és elnyomásért felelős uralkodó osztályok ellen fordítsák.

Lenin a háború jellegének meghatározása szempontjából igen nagy jelentőségűnek tartotta Clausewitz ama megállapítását, hogy *a háború a politika folytatása más eszközökkel.* Ebből a megfogalmazásból ugyanis egyértelműen kiténik a háborúnak a politikától való függése, az, hogy a fegyveres küzdelem a politika eszköze. A clausewitzi meghatározás azonban nem ad választ a politika és ezen keresztül a háború osztálytartalmára, s ezzel olyan látszatot teremt, mintha a nemzet, mint egységes homogén egész folytatna háborút egy másik nizzettel. Éppen ezért Lenin arra nevelte a forradalmárokat, hogy a há-

¹⁶ Lenin Művei, 28. köt. Budapest, Szikra, 1952. 388. o.

¹⁷ Lenin Művei, 22. köt. Budapest, Szikra, 1951. 330. o.

ború és a politika kérdéseit csak konkrétan lehet megközelíteni, s az alapvető kérdés az, hogy „mi a háború osztályjellege, miért tört ki ez a háború, milyen osztályok viselik, milyen történelmi és gazdaságtörténelmi feltételek idézik elő.”¹⁸ (Kiemelés tőlem — Z. E.)

Lenin ehhez még hozzáfűzte: „Ha ezt nem értettük meg, akkor a háborúval kapcsolat minden elgondolásunkat teljes meddségre kárhoztatjuk, tisztán szószátyár és terméketlen vitákba fullasztjuk.”¹⁹

Lenin ezért szükségesnek tartotta, hogy a clausewitzi megállapítást konkretizálva és továbbfejlesztve határozza meg a háború jellegét meghatározó tényezőt. A következőket írta: „A háború a politika folytatása más eszközökkel. Minden háború elválaszthatatlanul azzal a politikai renddel függ össze, amelyből fakad. Azt a politikát, amelyet egy bizonyos hatalom, s ezen a hatalmon belül egy bizonyos osztály a háború előtt hosszú időn át folytatott, ugyanez az osztály elkerülhetetlenül és holtbizonyosan továbbfolytatja a háború alatt is, csak éppen tevékenysége formáját változtatja meg.”²⁰ (Kiemelés tőlem — Z. E.) Ehhez a megállapításhoz később még hozzáfűzte, hogy a háború nem egyszerűen folytatása a politikának, hanem „a háború a politika összegezése”,²¹ amelyben a különböző osztályok (államok) mindenoldalú ellentétei a fegyveres erőszak formájában a legélesebben és a legnyíltabban jutnak kifejezésre. Ebben az értelemben a háború a gazdaság koncentrált kifejezése.

Lenin abból következően, hogy az antagonisztikus osztálytársadalmak korában az egyes osztályok gazdasági érdekei és ennek megfelelően politikája nem egyezhetnek meg, arra az alapvető következtetésre jutott, hogy politikai céljaikat és jellegüket, valamint az emberiség történetében betöltött szerepüket tekintve a háborúk különbözőek lehetnek. A háborúk két fajtája lehetséges, állapította meg: „Vannak igazságos és igazságtalan, a haladást szolgáló és reakciós háborúk, olyan háborúk, amelyeket haladó osztályok és olyanok, amelyeket maradi osztályok folytatnak, olyan háborúk, amelyek az osztályelnyomás megszilárdítását és olyanok, amelyek annak megdöntését szolgálják...”²² (Kiemelés tőlem — Z. E.)

A munkásosztálynak és pártjának a háborúhoz való viszonyát a háború jellege határozza meg. A forradalmi munkásmozgalom fellép minden olyan háború ellen, amelyek rabló, hódító, népelnyomó érdekeket szolgálnak és támogat minden igazságos, a haladás érdekeit szolgáló háborút. Különösen jogosak és igazságosak — állapította meg Lenin — a forradalmi háborúk, amelyeket a dolgozó tömegek viselnek társadalmi felszabadulásukért, kivívott hatalmuk megvédéséért, a belső és külső elnyomókkal szemben. Ez a gondolat tükröződik Leninnek 1919-ben a magyar munkásokhoz küldött üzenetében is: „Az a háború, amelyet ti viseltek, az egyetlen jogos, igazságos, igazán for-

¹⁸ Lenin: A háborúról, a hadseregről és a hadtudományról. Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó. 1953. II. köt. 105. o.

¹⁹ Uo. 106. o.

²⁰ Lenin Művei, 24. köt. Budapest, Szikra, 1952. 415. o.

²¹ Lenin Művei, 30. köt. Budapest, Szikra, 1953. 215. o.

²² Lenin Művei, 29. köt. Budapest, Szikra, 1953. 346. o.

radalmi háború, az elnyomottak háborúja az elnyomók ellen, a dolgozók háborúja a kizsákmányolók ellen, háború a szocializmus győzelméért.”²³

A rabló, hódító háborúk, így az első világháború forrását is az *imperializmus képezte*. „A »világuralom« — röviden szólva — az imperialista politika tartalma, s ennek folytatása az imperialista háború” — írta Lenin „A marxizmus karikatúrájáról” c. cikkében.²⁴ Már a háborúval foglalkozó, a bolsevikok programját megfogalmazó első, „A forradalmi szociáldemokrácia feladatai az európai háborúban” c. cikkében egyértelműen hangsúlyozta, hogy ez a háború valamennyi részt vevő ország burzsoáziája részéről a piacokért, más országok kirablásáért és bekebelezéséért, a proletariátus forradalmi mozgalmának elfojtásáért, a demokrácia még meglevő maradványainak megsemmisítéséért folyik. „Az európai és világháború világosan és határozottan burzsoá, imperialista, dinasztikus jellegű háború.”²⁵

Lenin mint a munkásosztály forradalmi mozgalmának vezetője, nem elégedett meg az első világháború forrásának, osztályjellegének mélyreható tisztázásával, a munkásosztály háborúval kapcsolatos állásfoglalásának általános meghatározásával, hanem *kidolgozta a proletárforradalom katonai programját* a háború befejezése és a forradalom győzelmé érdekében.

E programban Lenin a munkásosztály alapvető feladatát minden országban a „haza védelme” hazug jelszavának elutasításában és *az imperialista háború polgárháborúvá változtatásában*, a forradalom győzelemre vitelében határozta meg. Lenin abból indult ki, hogy „a fő ellenség a saját országban van”, s a háborúk forrásait csak a kapitalizmus megdöntésével lehet felszámolni. A forradalmi munkásmozgalomnak ezért az a kötelessége, hogy a saját kormány vereségére törekedjék, mert a háborús vereség meggyengíti az uralkodó osztály és a kormány helyzetét, elősegíti a forradalmi válság kialakulását és lehetővé teszi a forradalom győzelmét. „Forradalom a háború idején anynyi, mint polgárháború — írta —, a kormányok háborújának polgárháborúvá *változtatását* pedig egyrészt megkönnyíti a kormányok katonai kudarca („veresége”), másrészt pedig *lehetetlen* igazán erre az átváltoztatásra törekedni anélkül, hogy ezzel egy időben elő ne mozdítanak a vereséget.”²⁶

A fentiek érdekében Lenin valamennyi ország forradalmi szocialistáinak közvetlen feladatait a hadihitelek megszavazásától való tartózkodásban; a burzsoá politikával és a munkásmozgalom érdekeit eláruló szociálszovinizmussal való szakításban; illegális forradalmi szervezetek alakításában; a frontokon a katonák közötti lövészárkokbarátkozások elősegítésében; a hadseregekben a politikai és szervező munka fokozásában; a proletariátus és a néptömegek forradalmi tömegmozgalmainak támogatásában jelölte meg. Lenin nyomatékosan hangsúlyozta,

²³ Lenin Magyarországról. Budapest, Szikra, 1954. 105. o.

²⁴ Lenin Művei, 23. köt. 26–27. o.

²⁵ Lenin Művei, 21. köt. Budapest, Szikra, 1951. 1. o.

²⁶ Uo. 275. o.

lyozta, hogy ezek nem a háborúban részt vevő valamelyik ország, hanem *valamennyi ország* forradalmi munkásmozgalmának feladatai.

Különösen nagy jelentőséget tulajdonított Lenin a *hadsseregekben végzendő forradalmi munkának*. Joggal állapította meg, a cári hadsereg utalva, de a többi országra nézve is helytállóan, hogy „A hadsereg az imperialista háború idején felszívta a nép erőinek színe-virágát.”²⁷ A burzsoázia saját rabló céljai érdekében a dolgozók millióit fegyverezte fel, és tanította meg a katonai ismeretekre. Ezt a körülményt ki kell használni a forradalom érdekében. A lehetőségek kedvezőek, mert a besorozottak között igen sok a különböző forradalmi mozgalmakban tapasztalatot szerzett munkás és paraszt. Lenin nagyon fontosnak tartotta, hogy minden harcoló egységben alakítsanak illegális forradalmi csoportokat, amelyek terjesztik a szocialista forradalom eszméit, irányítják és szervezik a katonák akcióit, s ezeket összehangolják a kizsákmányoltak tömegmegmozdulásaival. E csoportok legfőbb feladatát abban látta, hogy magyarázzák meg a háborúval elégedetlen katonáknak, hogy a háborút nem lehet egyszerűen úgy befejezni, hogy „megtagadják a parancsot”, hogy „földbe döfik a szuronyokat”, hanem forradalommal kell véget vetni az öldöklésnek, a fegyvereket a burzsoázia ellen kell fordítani.

Határozottan fellépett Lenin a *pacifizmus és a leszerelés jelszava ellen*, mely a munkásosztály félrevezetését, a forradalmasodó tömegeknek a fegyverektől való megfosztását célozta, a forradalom megakadályozása érdekében. A tömegek lefegyverzésének jelszavát — melyet sok szociáldemokrata vezér is hangoztatott — égbekiáltó oportunizmusnak, árulásnak tekintette. „Ez nem a militarizmus elleni harc, hanem »gyáva« meghátrálás az osztályharc nagy kérdései elől.”²⁸ Lenin azt az egyetlen forradalmi álláspontot képviselte, hogy a forradalom érdekében a dolgozó tömegeknek rendelkezniük kell fegyverekkel és meg kell tanulniuk azok mesterei forgatását. „Az olyan elnyomott osztály — állapította meg —, amely nem törekszik arra, hogy a fegyverforgatást megtanulja, hogy fegyverhez jusson, az ilyen elnyomott osztály csak azt érdemelné, hogy úgy bánjanak vele, mint a rab-szolgákkal.”²⁹

A különböző hadviselő országok jobboldali szociáldemokráciája nem tette magáévá az imperialista háború polgárháborúvá változtatásának forradalmi követelését, végig a burzsoáziát támogatta. Csak a bolsevikok hajtották következetesen végre a proletárforradalom Lenin által kidolgozott programját. E harcnak képezte első jelentős állomását az *1917-es februári polgári demokratikus forradalom győzelme* Oroszországban. Közvetlen ezt követően állapította meg Lenin: „... most, 1917 márciusa után csak a vak nem látja, hogy ez a jelszó a helyes, hogy az imperialista háború polgárháborúvá változtatása tényre válik.”³⁰

²⁷ Lenin Művei, 30. köt. 253. o.

²⁸ Lenin Művei, 35. köt. Budapest, Szikra, 1956. 176. o.

²⁹ Lenin Művei, 23. köt. 79. o.

³⁰ Uo. 404. o.

A februári forradalom győzelme után Lenin a polgári demokratikus forradalomnak *szocialista forradalomba való átfejlesztését*, a burzsoázia hatalmának megdöntését határozta meg a párt és a forradalmi mozgalom alapvető feladatának. Enélkül sem a dolgozó tömegek felszabadulását, alapvető gazdasági és politikai követeléseik kielégítését, sem az imperialista háború befejezését nem lehetett megoldani. Lenin kezdetben — a kettős hatalom viszonyai között — a forradalom békés továbbfejlesztésének lehetőségével számolt. Ez a lehetőség azonban 1917 júliusában a burzsoázia részéről a forradalmi erők ellen alkalmazott durva erőszakkal és a kettős hatalomnak a burzsoá diktatúra javára történt felszámolásával megszűnt. Oroszországban a szocialista forradalom győzelme érdekében ismét elkerülhetetlen szükségességként vetődött fel a *fegyveres felkelés*.

A bolsevik párt — a VI. kongresszusnak a fegyveres felkelésre vonatkozó határozata alapján — megkezdte a forradalom erőinek felkészítését. A forradalom politikai tömeghadseregének és katonai erejének létrehozása grandiózus munkát követelt a bolsevikoktól, de sikeresen megoldották. 1917 szeptemberében, októberében a fő forradalmi gócpontokban a nép többsége a szovjeteket és a bolsevikokat támogatta. A Pétervárhoz és Moszkvához legközelebb eső frontokon fegyverben álló mintegy 1,7 millió katona többsége is a bolsevikokat követte. Egy emberként támogatták a bolsevik pártot a Balti Flotta matrózai. A párt fegyveres szervezetében, a vörösgárda egységeiben mintegy 200 000 munkás állt fegyverben. „*Mi büszkéek vagyunk arra — állapította meg Lenin —, hogy teljesítettük kötelességünket, hogy felbomlasztottuk osztályellenségünk erőit, hogy elhódítottuk tőle a munkások és parasztok felfegyverzett tömegeit a kizsákmányolók elleni harcra.*”³¹

1917 nyarától Lenin ismét sokat és behatóan foglalkozott a fegyveres felkelés kérdéseivel, *a felkelés előkészítésével és taktikájának meghatározásával*. Ismételten és ismételten felhívta a figyelmet arra, hogy a fegyveres felkelés a politikai harc különleges formája, melyet a hadművészet szabályai szerint rendkívül gondosan kell előkészíteni és igen feszesen vezetni. E téren semmiféle gondatlanság vagy baklövés nem engedhető meg, mert az felesleges veszteségekkel jár, sőt veszélybe sodorhatja az egész felkelés sikerét, ami a munkásmozgalmat hosszú évekre visszaveti.

Különösen fontos és nehéz *a felkelés helyes időpontjának* megválasztása. Ha a felkelésre idő előtt, elhamarkodottan kerül sor a munkásosztály súlyos vereséget szenved. Ha viszont bizonytalankodás és tétovázás jelentkezik, akkor a kellő pillanat, a hosszú időre vissza nem térő alkalom kihasználatlanul marad.

Lenin már szeptemberben megérettnek találta a helyzetet a felkelésre, s a központi bizottsághoz írt leveleiben egyre *erőteljesebben sürgette* a felkelés előkészítését, megkezdését és a hatalom megragadását. Szeptember 12—14-i leveleiben arról ír, hogy a bolsevikok

³¹ Lenin Művei, 30. köt. 254. o.

Péterváron és Moszkvában „kézbe vehetik és *kell* is, hogy kézbe vegyék az államhatalmat.”³² Október 1-i levelének hangja már sürgetőbb: „A bolsevikoknak nincs joguk megvárni a szovjetkongresszust,³³ kötelesek *azonnal kézbe venni a hatalmat*... Ha felkelés nélkül nem lehet kézbe venni a hatalmat, *azonnal* meg kell kezdeni a felkelést.” A levél végén még nyomatékosabban fogalmazott: „A győzelem biztos és tíz közül kilenc esély van arra, hogy véröntás nélkül. Várni — bűn a forradalommal szemben.”³⁴ Október 8-i levelében kétszer is megismétli: „A késlekedés egyértelmű a halállal.”³⁵

Lenin, miközben egyre jobban sürgette a felkelést, egyben a pártot arra nevelte, hogy az előkészületek során szigorúan számba kell venni az osztályerőviszonyokat; tudományosan elemezni kell a forradalom objektív és szubjektív feltételeinek állapotát és alakulását; a felkelésnek az élenjáró osztály forradalmi tömegmozgalmára kell támaszkodnia; a forradalom katonai erejének kiképzett parancsnokokkal kell rendelkeznie, s értenie kell a fegyveres harc művészetéhez. Lenin a forradalmi harc tapasztalatainak tudományos elemzése alapján a fegyveres felkelés sikerét biztosító alapvető tényezőket az alábbiakban határozta meg:

„A felkelésnek, hogy sikeres legyen, nem összeesküvésre, nem pártra, hanem az élenjáró osztályokra kell támaszkodnia. Ez az első feltétel. A felkelésnek *a nép forradalmi lendületére* kell támaszkodnia. Ez a második feltétel. A felkelésnek az érlelődő forradalom történetében beállt olyan *fordulópontra* kell támaszkodnia, amikor a nép élenjáró rétegeinek aktivitása a legnagyobb, amikor az *ingadozás* az ellenségek soraiban és *a forradalom gyenge, felemás, határozatlan barátainak soraiban* a legerősebb. Ez a harmadik feltétel. A felkelés kérdésének feltevésében ez a három feltétel különbözteti meg a marxizmust a blanquizmustól.”³⁶

Lenin a forradalmat közvetlenül megelőző időben a központi bizottságnak küldött leveleiben újra és újra visszatért arra az alapvető követelményre, hogy a *fegyveres felkelést* akárcsak a háborút, *művészetnek kell kezelni*. „Most az a fő — mondotta október 17-én a Pétervári Forradalmi Katonai Bizottság és a katonai szervezet vezetőinek —, hogy úgy vezessük a forradalmat, hogy győzhessünk, *de a hadtudomány alkalmazása nélkül* (Kiemelés tőlem — Z. E.) ez lehetetlen.”³⁷ „Egy kívülálló tanácsai” című, a központi bizottsághoz írt levelében a felkelés művészetének fő szabályait Marxra hivatkozva a következőkben foglalta össze:

„1. Sohasem szabad *játszani* a felkeléssel, hanem, ha megkezdjük, határozottan tudnunk kell, hogy *végig* is kell *vinni*.

³² Lenin Művei, 26. köt. 1. o.

³³ A szovjetkongresszus ideje eredetileg október 20-ra volt kitűzve. Lenin azonban — joggal — számított arra, hogy esetleg későbbi időpontra halasztják.

³⁴ Lenin Művei, 26. köt. 130–131. o.

³⁵ Uo. 182–183. o.

³⁶ Uo. 4–5. o.

³⁷ Idézi D. M. Grinyisin: Lenin katonai tevékenysége, 259. o.

2. Nagy túlerőt kell összpontosítani a döntő helyen és a döntő pillanatban, mert különben az ellenség, amelynek jobb a kiképzése és a szervezete, a felkelőket megsemmisíti.

3. Ha a felkelés már megkezdődött, a legnagyobb *határozottsággal* kell cselekedni és okvetlenül, feltétlenül *támadásba* kell átmenni. A védekezés a fegyveres felkelés halála.

4. Igyekezni kell az ellenséget váratlanul meglepni és kilesni a pillanatot, amíg csapatai szét vannak szórva.

5. Törekedni kell *naponként* (ha egy városról van szó, mondhatnánk, óránként) újabb és újabb, bármily csekély sikert is elérni, mindenáron fenntartani az »erkölcsi fölényt«.»³⁸

Lenin ugyanebben a levelében felvázolta a *felkelés konkrét tervét*; útmutatást nyújtva a felkelés vezérkarának. E tervben Lenin messterien alkalmazta a konkrét viszonyokra a felkelés szabályait, a hadművészet elveit. Lenin elgondolása a következőket tartalmazta:

a) A felkelés sikere érdekében meg kell szervezni és biztosítani kell Pétervár ellen a kívülről is és belülről is egyidejűleg indított és összehangolt váratlan és gyors támadást úgy, hogy biztosítva legyen a forradalmárok részéről a túlerő.

b) Úgy kell kombinálni a főerőket — a hajóhadat, a felfegyverzett munkásokat és a katonai alakulatokat —, hogy feltétlenül megszállják és bármilyen veszteségek árán is megtartsák a stratégiai pontokat (a telefon- és távíróközpontokat, a pályaudvarokat és a hidakat).

c) A legelszántabb erőkből — rohamcsapatok, munkásifjúság, matrózok — kisebb fegyveres osztagokat kell képezni, azzal a céllal, hogy mindenütt jelen legyenek, ahol a felkelés sorsa eldőli.

d) Körül kell zárni Pétervárt, s biztosítani kell a kívülről jövő ellenforradalmi támadás megakadályozását.

e) Különös gondot kell fordítani az ellenforradalom „központjának” bekerítésére és megsemmisítésére.³⁹

E terv alapján Leninnek az volt a véleménye, hogy a felkelés két-három napig tartó harc során győz.

A fegyveres felkelés lenini terve olyan elveket és elemeket tartalmaz, amelyek — amíg léteznek háborúk és a munkásosztály a hatalmat csak fegyveres felkeléssel ragadhatja meg — *minden proletárhadsereg számára iránytmutatók* lesznek. Ez a terv magában foglalja a főcsapás irányának helyes kiválasztását; az erők összpontosításának elvét a fő irányokban; a támadás szabályait, a meglepés, a határozottság és merészség követelményeit. E szabályok a reguláris hadsereg harctevékenysége szempontjából is útmutatók, s *számottevően gazdagították a hadművészetet*.

A fegyveres felkelés elvi kérdéseinek és konkrét tervének kidolgozása során Lenin *a hadügy kiváló ismerőjének, a hadtudomány továbbfejlesztőjének, kiváló katonai teoretikusnak* bizonyult. De kiemel-

³⁸ Lenin Művei, 26. köt. 175. o.

³⁹ Uo. 175—176. o.

kedő katonai vezetőnek is bizonyult Lenin a fegyveres felkelés gyakorlati irányítása során. Október 24-én este érkezett meg Pétervárra, s azonnal a felkelés vezérkarának élére állt. Bámulatossággal igazodott el a rendkívül gyorsan változó eseményekben. A helyzetről mindig a legpontosabb tájékoztatást követelte. A felkelés valamennyi szálát a kezében tartotta. Állandó kapcsolatban állt a különböző harci feladatot teljesítő osztagokkal, s ha szükségesnek mutatkozott, azonnal intézkedett. Pillanatok alatt hozta meg a hadművészet szabályait alkotóan alkalmazó döntéseit. Ha valahol fennakadás jelentkezett, sürgött, követelt.

A Lenin útmutatásainak megfelelően előkészített és általa közvetlenül vezetett októberi felkelés a proletariátus harcának *stratégiai és taktikai tekintetben egyaránt klasszikus példája volt.*

II.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmét követően a hatalomra jutott munkásosztály legsürgetőbb és legfontosabb feladatává *a szocialista állam védelmének megszervezése vált.* „Az uralkodó osztálynak, a proletariátusnak — állapította meg Lenin —, ha valóban uralkodni akar és uralkodni fog, ezt katonai szervezetével is be kell bizonyítania.”⁴⁰ Ez a tény minden eddiginél erőteljesebben vetette fel a hadtudomány tanulmányozásának és alkalmazásának, a szocialista hadtudomány megteremtésének szükségességét.

A szocialista társadalom belső lényegéből fakadóan *békeszerető:* a túlnyomó többség, a dolgozók uralmát valósítja meg, az osztálynyomás és az osztályok felszámolására törekszik. Idegen tőle a más népek leigázásának, idegen területek meghódításának szándéka. A társadalom szocialista, majd kommunista átalakításának nélkülözhetetlen feltétele és biztosítéka a béke. A szocialista társadalmi rendszernek ezért céljai megvalósításához tulajdonképpen *nem lenne szüksége külön fegyveres szervezetre, védelmi rendszerének kiépítésére és fejlesztésére.*

A szocialista társadalom alapvető tulajdonságaiból és abból — a múlt században helyes — feltételezésből kiindulva, hogy a szocialista forradalom egy időben győz az egész világon, de legalábbis a főbb tőkésországokban, Marx és Engels eredetileg az állandó hadseregek felszámolását, a hadseregeknek a nép általános felfegyverzésével való helyettesítését fogalmazták meg a proletár forradalmi mozgalom katonai célkitűzéseiként. Az orosz forradalmárok, a bolsevikok programjában még a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme idején is a forradalom gyors nemzetközi győzelme reményében az állandó reguláris hadseregeknek a nép általános felfegyverzésén nyugvó milícia-rendszerrel való felváltása szerepelt.

A történelem azonban az imperializmus kialakulása és a kapitalizmus egyenlőtlen gazdasági és politikai fejlődése következtében más-

⁴⁰ Lenin Művei, 29. köt. 147. o.

ként alakult. A történelem igazolta Leninnek az első világháború időszakában megfogalmazott zseniális előrelátását, hogy *a szocialista forradalom először egy, vagy egynéhány országban győz, s nem győzhet egyszerre az egész világon.* A szocialista forradalom menete ezt követően úgy alakul — mutatott rá Lenin, s a történelem ismét neki adott igazat —, hogy a különböző időben lezajló győztes szocialista forradalmak eredményeként az egyes országok fokozatosan kiválnak a kapitalista rendszerből és a szocialista országok közösségéhez csatlakoznak. A kapitalizmusból a szocializmusba való világméretű átmenet hosszú történelmi periódusában tehát szükségszerűen *különböző társadalmi és gazdasági berendezkedésű országok léteznek egymás mellett a földön.*

E következtetés alapján vetette fel Lenin a *szocialista honvédelem* gondolatát.

Lenin már az orosz munkásosztály győzelme előtt rámutatott arra, hogy a megdöntött hazai és a hatalom birtokában levő nemzetközi burzsoázia nem fog beletörödni elszenvedett vereségébe, korábbi, az egész bolygóra kiterjedő osztatlan hatalma felszámolásába, s a szocializmus iránti gyűlöletétől és a proletárállam forradalmasító hatásaitól való félelmében annak erőszakos felszámolására fog törekedni. „Ennek sűrűlódásokra kell vezetnie, sőt más országok burzsoáziájának azt a közvetlen törekvését is ki kell váltania — állapította meg Lenin —, hogy szétzúzza a szocialista állam győztes proletariátusát. Ilyen esetben a háború a mi részünkről jogos és igazságos, a szocializmus sért, más népek burzsoá elnyomás alól való felszabadításáért folytatott háború lenne.”⁴¹ A forradalom győzelme után — a kibontakozott polgárháború és intervenció tanulságait is figyelembe véve — Lenin még nyomatékosabban hívta fel a figyelmet a honvédelemre való felkészülésre: „Nemcsak államban, hanem *államok rendszerében* is élünk, és elképzelhetetlen, hogy a Szovjet Köztársaság az imperialista államok mellett huzamos ideig fennállhasson. Végül vagy az egyik, vagy a másik győz. De amíg ez a vég elkövetkezik, elkerülhetetlen a legborzasztóbb összeütközések sora a Szovjet Köztársaság és a burzsoá államok között.”⁴²

Közvetlenül a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme után a belső ellenforradalmi lázadások és a német imperializmus agressziója következtében a szocialista honvédelem megszervezése a *lehető legélesebben* vetődött fel. A párt a forradalom győzelmének másnapján kinyilvánította a hatalomra került munkásosztály békés szándékait, s ezzel együtt *a honvédelemre való eltökéltségét.* „Mi most... ettől a naptól kezdve — írta Lenin — a honvédelem mellett vagyunk. Mert mi tettekkel bizonyítottuk be, hogy szakítottunk az imperializmussal. Mi felbontottuk és nyilvánosságra hoztuk a szennyes, véres, imperialista összeesküvés szerződéseket. Mi megdöntöttük *saját* burzsoáziánkat. Mi szabadságot adtunk az *általunk* elnyomott népeknek. Mi földet adtunk a népnek és munkásellenőrzést hoztunk létre. — Mi

⁴¹ Lenin Művei, 23. köt. 77. o.

⁴² Lenin Művei, 29. köt. 147. o.

az Oroszországi Szovjet Szocialista Köztársaság védelme mellett vagyunk.”⁴³

Lenin a haza védelmét a munkás-paraszt állam egyik legalapvetőbb feladatának, a szocialista építés szerves részének tekintette. Szüntelenül hangsúlyozta, hogy a szocialista haza védelmét a lehető legkomolyabban kell venni, hogy az országot gazdaságilag, erkölcsileg és katonailag fel kell készíteni az agresszió elhárítására. „Amikor annak az uralkodó osztálynak a képviselői lettünk — írta Lenin —, amely megkezdte a szocializmus szervezését, megköveteljük mindenkitől, hogy vegye komolyan az ország védelmét. A haza védelmét komolyan venni annyit jelent, mint gondosan felkészülni és szigorúan számbavenni az erőviszonyokat.”⁴⁴ A haza védelmére való komoly felkészülés megkövetelte a szocialista hadsereg megteremtését, az ország gazdaságának fellendítését, a közlekedés, a vasutak rendbehozatalát, valamint mindenütt a legszigorúbb forradalmi fegyelem és önfegyelem megteremtését. E tényezők biztosítása nélkül korszerű háború viselésére gondolni sem lehet. Enélkül a forradalmi háború jel-szavának hangoztatása „nem egyéb, mint forradalmi frázis”⁴⁵ — állapította meg Lenin.

Lenin a mély gondolkodó és a mindig lényegretörő forradalmi vezető kiméletlenül ostorozta a forradalmi frázisokat. A fegyveres harc terén azonban végképp nem tűrte meg az üres szölamokat. Már a fegyveres felkelés idején többször és nyomatékosan hangsúlyozta: „A felkelés nem szónoklatok meghallgatására összehívott gyűlés. A felkelés során a fegyverek beszélnek. Itt nemcsak önfeláldozóan, hanem okosan is kell cselekedni...”⁴⁶ A védelem megszervezésével kapcsolatban is ezt a gondolatot hangoztatta, leleplezve és kigúnyolva a forradalmi frázisok hangadóit: „A komoly háborúra való fokozott katonai felkészülés nem szalmalángot, nem csatakiáltásokat, nem harci jelszót, hanem huzamos, megfeszített szívós és fegyelmezett munkát követel tömegmérétekből.”⁴⁷ (Kiemelés tőlem — Z. E.)

A védelem feladatainak megoldása során Lenin megkövetelte a háború és a fegyveres küzdelem törvényszerűségeinek alapos tanulmányozását és elsajátítását, a hadtudomány és hadművészet elveinek alkotó alkalmazását és gyakorlati érvényesítését. Ezért „csak egy jelszavunk lehet — igazában megtanulni a hadviselést”⁴⁸ Ennek érdekében szorgalmazta az eddigi háborúk tapasztalatainak megismerését, a burzsoá hadtudomány elsajátítását, az új, szocialista hadtudomány kidolgozását.

A szovjet hadtudomány együtt született és fejlődött a szocialista állam és hadserege létrejöttével, korszerűsödésével. Minőségileg új tudomány, mely a marxizmus—leninizmusnak a háborúról és a hadseregről szóló tanításaira épül. Osztályjellegénél, világnézeténél és

⁴³ Lenin Művei, 27. köt. Budapest, Szikra, 1952. 49. o.

⁴⁴ Lenin: A háborúról, a hadseregről és a hadtudományról. II. köt. 370. o.

⁴⁵ Uo. 331. o.

⁴⁶ Idézi D. M. Grinyisin: Lenin katonai tevékenysége. 258. o.

⁴⁷ Lenin: A háborúról, a hadseregről és a hadtudományokról. II. köt. 376. o.

⁴⁸ Lenin Művei, 27. köt. 96. o.

dialektikus módszertani elveinél fogva szöges ellentétben van a burzsoá hadtudománnyal. Ezért nem is vehette át mechanikusan a burzsoá hadtudomány alapvető megállapításait, tételeit.

A *szocialista hadtudomány* természetesen a hatalom megragadása után *nem egycsapásra* született meg. Kialakulása — érthetően — huzamosabb ideig tartó folyamat eredménye volt. Bizonyos elemeit — mint ezt láttuk — Lenin már a forradalom győzelme előtt kidolgozta. Számottevő szerepe volt Leninnek a szocialista hadtudomány kidolgozása szempontjából a polgárháború évei alatt is. Ő határozta meg a párt politikáját a szocialista haza védelmének kérdéseiben. Kidolgozta a szovjet fegyveres erők jellegére és rendeltetésére, létrehozásának, fejlesztésének és kiképzésének elveire vonatkozó alapvető jelentőségű és ma is érvényes tanításokat. Mint a szovjet állam védelmének közvetlen szervezője és irányítója, munkáiban a szocialista hadművészet számos alapvető kérdését vetette fel és oldotta meg. Joggal tekintjük tehát *Lenint a szocialista hadtudomány megalapítójának*. A szocialista hadtudomány kialakulása szempontjából rendkívül jelentős volt a polgárháború tapasztalatainak általánosítása és a várható háború jellegének és alapvető jellemzőinek kidolgozása, melyre a polgárháború befejezése után került sor.

A szovjet hadtudomány abban a harcban *alakult ki*, melyet a párt és Lenin részben a hadtudomány tanításainak dogmatikus értelmezése és kezelése, részben pedig a hadtudomány lebecsülése, nihilista kezelése ellen folytatott. Különösen az utóbbi bizonyult rendkívül károsnak, mely Trockij és a „katonai ellenzék” részéről jelentkezett az alakulóban levő szocialista hadtudománnyal szemben. *Trockij tagadta a hadtudomány létjogosultságát, sőt létezését is*. Azt állította, hogy a háborúnak nincsenek törvényei, az egyszerű mesterség. Túlbecsülte a háborúban a véletlenek szerepét, azoknak döntő jelentőséget tulajdonított. Szembefordult a hadügy marxista értelmezésével is. A hadügy szerinte teljesen önálló, semmi köze a politikához. Trockij tehát tagadta a hadtudomány pártosságát, osztályjellegét, a születő szovjet hadtudomány és a marxizmus kapcsolatát.

Lenin élesen szembeszállt ezekkel a káros nézetekkel. Nyomatékosan hangsúlyozta, hogy a szocialista hadtudomány legfontosabb feladata a fegyveres küzdelem törvényeinek tanulmányozása, a fegyveres harc történetének és elméletének elsajátítása, a háborúk tapasztalatainak általánosítása. Felhívta a figyelmet arra is, hogy „nem szabad elhanyagolni azt a katonai tapasztalatot, amelyet a burzsoázia a különféle hadseregekben gyűjtött, amelyet az imperialista háború csataterain alkalmazott.”⁴⁹ Ebből következően a katonai téren dolgozó kommunisták legfontosabb feladatát abban határozta meg, hogy *el kell sajátítani „a hadviselés korszerű technikáját és korszerű módszereit.”*⁵⁰ (Kiemelés tőlem — Z. E.)

⁴⁹ Idézi D. M. Grinyistin: Lenin katonai tevékenysége. 345. o.

⁵⁰ Lenin Művei, 29. köt. 147. o.

A szovjet hadtudomány kialakulása előtt Lenin a káderek figyelmét elsősorban a *burzsoá hadtudomány tanulmányozására és felhasználására* irányította. Lenin megbélyegezte azokat, akik tagadták ennek fontosságát, s arról beszélt, hogy még a pártfunkcionáriusok számára is „hasznos volna alaposan tanulmányozni Clausewitz munkáit.”⁵¹ Kijelentette, hogy reménytelenül elpusztulna az a forradalom, amely komolyan venné az ilyen embereket. „Mindenki el fogja ismerni — írta —, hogy oktalanság, sőt bűn az olyan hadsereg magatartása, amelyik nem készül fel arra, hogy bánni tudjon mindazokkal a fegyverfajtákkal, harci eszközökkel és harci módszerekkel, amelyekkel az ellenség rendelkezik, vagy rendelkezhet.”⁵² Lenin nemcsak egyszerűen szorgalmazta, hanem *megkövetelte a régi katonai szakemberek* bevonását a Vörös Hadsereg építésének és a hadműveletek tervezésének munkájába, tudásuk, tapasztalataik átvételét. Oly fontosságot tulajdonított ennek, hogy a VIII. kongresszuson — 1919-ben — elfogadott új pártprogramba is belevetette a következőket: „A legszélesebb méretekben hasznosítanunk és alkalmaznunk kell a legutóbbi világháború hadműveleti és technikai tapasztalatait. Ezzel kapcsolatban a hadsereg megszervezésébe és a hadműveletek vezetésébe széles körben be kell vonnunk mindazokat a katonai szakértőket, akik kijárták a régi hadsereg iskoláját.”⁵³

Jelentősen hozzájárult Lenin a szocialista hadtudomány kidolgozásához az *imperializmus kora háborúi alapvető jellemzőinek feltárásával*. Enélkül nem lett volna tudományosan megoldható a hadsereg létrehozásának és felkészítésének egész kérdéskomplexuma.

Lenin mindenekelőtt arra hívta fel a figyelmet, hogy az imperializmus korában a *háborúk a társadalmi lét és tevékenység valamennyi ágát érintik* és a leghatározottabban alárendelik maguknak. Egyrészt az állam fegyveres erőinek — amelyek az állam védelmi képességének legfontosabb összetevőjét és legközvetlenebb hordozóját képezik — állapota a legközvetlenebbül és a legszorosabban az állam társadalmi-politikai rendjétől, gazdasági, tudományos, technikai fejlettségétől és lehetőségeitől, a lakosság számától, minőségi összetételétől, erkölcsi-politikai állapotától függ. Lenin már a század elején rámutatott arra, hogy a technikai fejlődés és a tömeghadseregek kialakulásának eredményeként: „Az ország katonai szervezete és egész gazdasági és kulturális rendje közt *sohasem volt még oly szoros a kapcsolat, mint napjainkban.*”⁵⁴ (Kiemelés tőlem — Z. E.) Másrészt a korszerű háború nemcsak a hadseregeket, hanem a társadalom egész életét próbára teszi „A háború minden nemzet *összes gazdasági és szervezeti erőinek a próbája*” — állapította meg Lenin.⁵⁵

Lenin kimutatta, hogy az imperializmus korában gyökeresen megváltozott a nép és a háború kapcsolata. Elmúltak azok az idők, ami-

⁵¹ Idézi D. M. Grinyisin: Lenin katonai tevékenysége. 347. o.

⁵² Lenin Művei, 27. köt. 341. o.

⁵³ Az SZKP kongresszusának, konferenciáinak és központi bizottsági plenumainak határozatai. I. rész. 1898—1924. Budapest, Szikra, 1954. 487. o.

⁵⁴ Lenin Művei, 8. köt. 39. o.

⁵⁵ Lenin: A háborúról, a hadseregről és a hadtudományról. 639. o.

kor a háborúkat a zsoldosok, vagy a néptől félig-meddig elszakadt kasztok viselték. A modern háború sokmillió hadseregek létrehozását tette szükségessé. A hadszíntér már nem korlátozódik szűk, körülhatárolt térségre, hanem óriási kiterjedésű terület, melyen az emberek tíz- és százmilliói élnek. A háború szükségleteinek kielégítésén dolgoznak az otthonmaradottak milliói is. Mindebből vonta le Lenin az alábbi alapvető következtetést: „A háborúkat ma a népek viselik...”⁵⁶. (Kiemelés tőlem — Z. E.)

Az imperialista korszak háborúinak egyik legfontosabb sajátossága abban rejlik — állapította meg Lenin —, hogy *egyre nagyobb szerephez jut a korszerű technika*. A harc technikai eszközei rendkívül gyors ütemben fejlődnek, mind bonyolultabbakká és hatásosabbakká válnak. Egyre újabb és újabb haderőnemek és fegyvernemek jönnek létre. A háborúra egyre inkább jellemzővé válik a különböző gépek tömeges alkalmazása. Ebből viszont az következik, hogy: „Semmiféle szívósság, semmiféle fizikai erő, semmiféle vak engedelmesség nem biztosíthat fölényt a gyorstüzelő kiskaliberű fegyverek, a géppuskák, a bonyolult technikájú hajószerkezetek, a szétbontakoztatott alakzatú szárazföldi ütközetek korszakában.”⁵⁷

A háborúknak ezen Lenin által feltárt sajátosságai alapján vonta le a kialakulóban levő szovjet hadtudomány azt a következtetést, hogy a világ első szocialista államának az imperialista agresszió elhárítása és szétzúzása érdekében *hosszú és kegyetlen háborúra kell felkészülnie*.

Lenin a háború jellemzőivel összhangban behatóan tanulmányozta a háború és a fegyveres küzdelem törvényeit, s feltárta *a háború menetét és kimenetelét meghatározó alapvető tényezőket*. Ő alapozta meg azt a törvényt, mely szerint a háborúban az a fél győz, aki fölényrel rendelkezik a katonai, gazdasági és morális tényezők területén. Ez a győzelmes háború vezetésének legfontosabb törvénye, alapja. Ebből következően a háború lefolyása és kimenetele, az ország társadalmi-politikai rendjének szilárdságától, a gazdaság fejlettségétől és a gazdasági viszonyok jellegétől, a néptömegeknek a háborúhoz való viszonyától és munkájának hatékonyságától függ. Lenin a polgárháború tanulságait is figyelembe véve állapította meg, hogy teljesen beigazolódott az a régi történelmi tapasztalat, hogy „a háború jellege és sikere leginkább a háborút viselő ország belső rendjétől függ...”⁵⁸

A háború alakulása és végső kimenetele szempontjából Lenin alapvető jelentőséget tulajdonított a *hátország szilárdságának*. A hátország szerepe az imperializmus korában mérhetetlenül megnőtt, mely abban a képességben nyilvánul meg, hogy gazdaságilag, politikailag és erkölcsileg biztosítja a háború viselését. Lenin felfogása szerint a korszerű háborúban a hátország nem a hadszíntérrel határos terület, hanem az egész ország a maga társadalmával és tevékenységével. „A komoly hadviseléshez erős, szervezett hátország szükséges — írta

⁵⁶ Lenin Művei, 8. köt. 37. o.

⁵⁷ Uo. 38. o.

⁵⁸ Lenin Művei, 30. köt. 139. o.

Lenin. — A legjobb hadsereget, a forradalom legodaadóbb híveit is azonnal elpusztítja az ellenség, ha nincsenek eléggé felfegyverezve, ha nincsenek kielégítően ellátva élelmiszerekkel és nincsenek megfelelően kiképezve. Ez annyira világos, hogy nem szorul magyarázatra.”⁵⁹

A szovjet állam hátszárnya mind a polgárháborúban, mind a második világháborúban rendkívül *szilárdnak bizonyult*. Lenin ennek tényezőit az élenjáró társadalmi és politikai rendben, a párt és a kormány politikájának helyességében, a háború igazságos jellegében, a munkásosztály társadalmi vezetőszerében, a munkás-paraszt szövetség szilárdságában, a soknemzetiségű ország népeinek barátságában, s mind ezekből következően a dolgozó tömegek önfeláldozásában és hősiességében látta. Külön kiemelte a hátszárny szilárdságának biztosítása szempontjából a *kommunista párt* grandiózus irányító, nevelő és szervező tevékenységét. „És csakis azért, mert a párt résen volt, mert a pártban a legszigorúbb fegyelem uralkodott és mert a párt tekintélye minden hatóságot és intézményt egyesített és a KB jelszavát tízek, százak, ezrek és végeredményben milliók követték és mert hihetetlen áldozatokat hoztak érte — csakis ezért történt meg az a csoda, amely megtörtént.”⁶⁰

Ezekre a tényezőkre alapozva jelentette ki Lenin a polgárháború kétéves tapasztalata alapján: „Győzünk és győzni fogunk, mert van hátszárnyunk, mégpedig szilárd hátszárnyunk, mert a parasztok és a munkások éhség és fázás ellenére összeforrtak, megerősödtek és minden súlyos csapásra azzal felelnek, hogy még jobban összefognak és még jobban megfeszítik gazdasági erejüket.”⁶¹

A háború sorsát eldöntő tényezők közül Lenin *döntő jelentőségűnek* tekintette a *gazdaság szerepét*. A múlt században már Engels feltárta, hogy a háborúban az az ország győz, amelynek nagyobb a gazdasági potenciálja. A gazdasági tényező szerepe az imperializmus korában nagymértékben fokozódott. Már az első világháború bebizonyította, hogy a mozgósítási tartalékok és az állandó hadiipar termelése nem képes kielégíteni a háború szükségleteit, s ezért valamennyi harcoló országnak át kellett állítani a gazdaságot a háborús termelésre. Ebből jutott Lenin arra a következtetésre, hogy „A modern háborúban... a gazdasági szervezetnek döntő jelentősége van.”⁶²

Ezzel összefüggésben arra is felhívta a figyelmet, hogy a gazdasági potenciál fokát nem elegendő csupán a termelőerők fejlettsége, a termelés színvonala szempontjából vizsgálni, az erőforrások sikeres mozgósítása ugyanis a termelési viszonyoktól, *az állami és társadalmi rend jellegétől függ*. Még a forradalom győzelme előtt írta: „Az olyan ország védelmi képessége, amely megdöntötte a tőkés igát, amely a földet odaadta a parasztoknak, amely a bankokat és a gyárakat munkásellenőrzés alá helyezte, *sokszorta* nagyobb lenne egy kapitalista ország védelmi képességénél.”⁶³

⁵⁹ Lenin Művei, 27. köt. 62. o.

⁶⁰ Lenin: A háborúról, a hadseregről és a hadtudományról. II. köt. 753. o.

⁶¹ Lenin Művei, 30. köt. 141. o.

⁶² Lenin Művei, 25. köt., Szikra, 1952. 388. o.

⁶³ Lenin Művei, 26. köt. 117. o.

Lenin fogalmazta meg korunk háborúinak azt — az egyik legfontosabb — törvényét, hogy a háború kimenetelét nagymértékben az dönti el, hogy *hogyan foglal vele kapcsolatban állást és milyen mértékben vesz részt benne a nép*. A korszerű háború ugyanis a néptömegek fizikai és szellemi erőinek végső megfeszítését, a háború minden terhét a vállukon viselő tömegek rendkívüli állhatatosságát és kitartását követelik meg. „A győzelmet minden háborúban — írta Lenin — végeredményben azoknak a tömegeknek harci szelleme határozza meg, amelyek a csatatéren vérüket ontják.”⁶⁴

A néptömegek erkölcsi állapotát a gazdasági és társadalmi viszonyok, az államrend és az állam politikája, a háború jellege határozza meg. Lenin különösen azt tekintette alapvetőnek, hogy a nép nagy tömegei *mennyire tekintik magukénak a háború célját*. „Az a meggyőződés, hogy a háború igazságos, annak tudata, hogy fel kell áldoznunk életünket testvéreink boldogulásáért, fokozza a katonák harci szellemét és hallatlan nehézségek elviselésére készíti őket.”⁶⁵ Különösen a forradalmi háborúk váltanak ki tömeges odaadást, önfeláldozást és kitartást a néptömegekből. Lenin elemezve a forradalmi háborúkat, ezen belül a polgárháború tapasztalatait, a következőket írta: „... a forradalmi háború, ha valóban bevonja és érdekeltté teszi az elnyomott dolgozó tömegeket, ha tudatosítja bennük, hogy a kizsákmányolók ellen harcolnak, az ilyen forradalmi háború annyi energiát vált ki, hogy az csodákra képes.”⁶⁶

E tényezők a hadviselő ország katonai erejének legfontosabb *társadalmi-politikai alapjait, s egyben a fegyveres erők erejének legfontosabb forrásait képezik*. A háború menetét és kimenetelét — e tényezőkre támaszkodva — *közvetlenül a fegyveres erők, ezek erőviszonyai döntenek el*. A fegyveres küzdelem végeredménye közvetlenül a szembenálló hadseregek egymásra gyakorolt hatásától függ. A küzdelemből az az állam kerül ki győztesen, amelynek hadserege erősebbnek bizonyul az ellenség hadseregénél.

Lenin egyik *legjelentősebb hozzájárulása a szocialista hadtudomány megalkotásához a szocialista fegyveres erőkre vonatkozó tanításainak kidolgozása volt*.

Bebizonyította, hogy minden győztes forradalom első feladata a régi hadsereg felszámolása és újjal való felcserélése. A hatalomra jutott munkásosztály „fokozatosan alakítja ki, súlyos polgárháborúban alakítja ki az új hadsereget, az új fegyelmet, az új osztály új harci szervezetét.”⁶⁷ (Kiemelés tőlem — Z. E.)

A polgárháború kezdeti tapasztalatai alapján Lenin felismerte, hogy a milíciarendszer nem biztosíthatja az ország és a forradalom eredményes védelmét, hogy *hatalmas reguláris tömeghadseregre van szükség, amely „minden osztály megszilárdult hatalmának, így a pro-*

⁶⁴ Lenin: Katonai levelezés. Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1959. 381. o.

⁶⁵ Uo. 381—382. o.

⁶⁶ Lenin Művei, 30. köt. 140. o.

⁶⁷ Lenin: A háborúról, a hadseregről és a hadtudományról. II. köt. 470. o.

letariátus megszilárdult hatalmának is jellemző sajátossága.”⁶⁸ Ezt az önkéntesség, majd a dolgozók hadkötelezettsége útján lehet megteremteni. Bebizonyította, hogy a hadsereget csak a proletár osztályelv következetes érvényesítése útján lehet és kell létrehozni, hogy nyíltan *proletárhadsereget* kell teremteni, amelyben a döntő szerep a munkásosztályé. „Tudjuk — írta Lenin —, hogy csak a munkások tudatossága, egysége... teljes egybeforrottsága az az erő, amely sikeresen biztosította Vörös Hadseregünk ragyogó győzelmeit.”⁶⁹ Lenin dolgozta ki a forradalom ügyéhez hű parancsnoki kar létrehozásának elveit és gyakorlatát.

A hadsereg létrehozása és tevékenysége legfőbb politikai elvének Lenin a *forradalmi párt irányító és ellenőrző szerepének* következetes érvényesítését tekintette. Követelte és egyben biztosította, hogy a hadsereg *közvetlenül a központi bizottság irányítása* alatt álljon. Rendkívül fontosnak tekintette, hogy a pártirányítás és ellenőrzés a hadsereg minden egységénél, magasabbegységénél és intézményeinél következetesen és maradéktalanul érvényesüljön, s ezért javaslatára a hadseregben létrehozták a *politikai biztosok* intézményét és kiépítették a *pártszervezetek hálózatát*. A proletár parancsnokok, a politikai biztosok és a pártszervezetek biztosították a hadsereg öntudatos forradalmi fegyelmét, magas fokú harci szellemét és a katonák kommunista szellemű nevelését.

Lenin a hadsereg erejét és harcértékét biztosító tényezők közt döntő jelentőséget tulajdonított a *szilárd erkölcsi-politikai állapotnak*. A Vörös Hadsereg kiváló harci szellemét, győzni akarását, rendíthetetlen kitartását a polgárháború és az intervenciók elleni küzdelemben aratott győzelem legfőbb okának tekintette. Ezzel összefüggésben mutatott rá a politikai nevelőmunka jelentőségére is. A tapasztalatok alapján megállapította, hogy „ahol a legmondosabban végzik a csapatok között a politikai munkát... ott nincs rendtelenség a hadseregben, ott jobb a hadsereg szervezete és szelleme, ott *több győzelmet aratunk*.”⁷⁰ (Kiemelés tőlem — Z. E.) Nagyon fontosnak tartotta a hadsereg forradalmi fegyelmének megteremtését és biztosítását is. „A hadseregben a legszigorúbb fegyelemre van szükség” — írta.⁷¹ — A parancsnokok és politikai munkások kötelességévé tette, hogy a legszigorúbban járjanak el a fegyelemsértőkkel szemben: „ha törik, ha szakad, a legnagyobb eréllyel kell megkövetelnünk a fegyelmet és az engedelmességet.”⁷²

Kiemelkedő fontosságúnak tartotta a hadsereg *technikai felszerelésének* mennyiségét és minőségét. Rámutatott arra, hogy a háború olyan fegyverzetet követel, amely megfelel „az illető kor technikai színvonalának”,⁷³ s a fegyveres harcban az a hadsereg kerekedik felül,

⁶⁸ Uo. 537. o.

⁶⁹ Uo. 770. o.

⁷⁰ Lenin Művei, 29. köt. 458. o.

⁷¹ Uo. 250. o.

⁷² Lenin Művei, 31. köt. Szikra, 1951. 157. o.

⁷³ Lenin Művei, 29. köt. 490. o.

amelynek magasabbrendű a haditechnikája, több és jobb géppel rendelkezik. Figyelembe véve a fiatal szovjet állam elmaradott gazdaságát, valamint a korszerű háború haditechnikai követelményeit, a korszerű ipar és hadiipar megteremtését sorsdöntőnek tekintette. „Gép nélkül, fegyelem nélkül a modern társadalomban nem lehet élni — vagy legyőzzük a fejlettebb technikát, vagy eltipornak bennünket.”⁷⁴

A szocialista hadsereg létrehozására vonatkozó elvek kidolgozása során Lenin a marxista elmélet történetében valóságos *úttörő munkát* végzett. Erre vonatkozóan a marxista katonai elméletnek nem voltak olyan útmutatásai, amelyekre támaszkodni lehetett volna. „A Vörös Hadsereg építésének kérdése — állapította meg maga Lenin is — teljesen új kérdés volt, ezt a kérdést eddig még elméletileg sem vetették fel... állandóan tapogatózva kellett előrehaladnunk... Olyan dologba vágtuk a fejszénket, amilyenre ilyen méretekben a világon még senki sem vállalkozott.”⁷⁵ *A szocialista hadsereg megteremtésére és építésére vonatkozó lenini tanítások a szocialista hadtudományunk napjainkban is igen fontos és aktuális alkotórészét képezik.*

Lenin nagy szerepet játszott a *szovjet hadművészet* alapelveinek kidolgozásában.⁷⁶ Kimutatta, hogy a hadművészet elveit a társadalmi és államrend jellege, a hadsereg fegyverzete, valamint a katonák és parancsnokok erkölcsi-politikai tulajdonságai határozzák meg. Behatóan foglalkozott a hadászat és a politika kapcsolatával, a politika meghatározó szerepével és a hadászatnak a politikára gyakorolt hatásával. Lenin az ellenség legyőzése fő módszerének a támadást tekintette, de hangsúlyozta azt is, hogy a hadseregnek a védelmi hadműveletekre, sőt a szervezett visszavonulásra is jól fel kell készülnie. Alapvető fontosságúnak tekintette a főcsapás irányának helyes megválasztását; az erők, eszközök összpontosítását a döntő helyen és időben; a fegyveres harc formáinak és módjainak a körülményektől függő megválasztását; a harc új formáinak és módszereinek kialakítását és meglepő alkalmazását; a harcban tanúsított nagyfokú határozottságot, aktivitást és merészséget.

A polgárháború időszakában *Lenin mesterien alkalmazta a fegyveres küzdelem művészetét.* Mindenkor tudományos alaposággal elemzte a kialakult stratégiai helyzetet, s ezek figyelembevételével hozta meg döntéseit. Közvetlenül részt vett a legjelentősebb hadműveleti tervek kidolgozásában, s a frontok és hadseregek parancsnokságain keresztül vezette a hadműveleteket. Ő volt a Központi Bizottság és a Honvédelmi Tanács élén — Szovjet-Oroszország védelmének szervezője és irányítója. Lenin katonai tevékenységét méltatva Frunze állapította meg, hogy rendelkezett a kiemelkedő hadvezér minden szükséges tulajdonságával, hogy „nem csupán a politikai harcokban, hanem a fegyveres harcokban, a felkelésben, majd a polgárháborúban

⁷⁴ Lenin Művei, 27. köt. 188. o.

⁷⁵ Lenin Művei, 29. köt. 145—146. o.

⁷⁶ Leninnek a hadművészet elveire vonatkozó nagy jelentőségű tanításaival és a polgárháború időszakában végzett kiemelkedő hadvezéri tevékenységével ez alkalommal nem foglalkozhatunk részletesen. Egyrészt ez külön tanulmányt igényel, másrészt meghaladja a szerző hadművészeti felkészültségét.

is vezetőnk volt. Lenin elvtárs itt is lángeszű stratégiának és taktikusnak bizonyult.”⁷⁷

*

Lenin hadtudományi hagyatéka alapján vált a szovjet katonai elmélet a világ élenjáró hadtudományává, a polgárháborúban és a második világháborúban aratott világtörténelmi jelentőségű győzelem irányt mutató elméletévé. Lenin tanításai szellemében jött létre a szocialista országok legyőzhetetlen katonai ereje, mely napjainkban a szocialista országok szabadságának és függetlenségének, a világ békéjének legfőbb biztosítékát alkotja.

ЭРНЕ ЗАГОНИ:

ЛЕНИН И СОЦИАЛИСТИЧЕСКАЯ ВОЕННАЯ НАУКА

Резюме

Автор в своей работе на основании ленинских трудов знакомит читателя с несколькими чертами — главным образом общественно-политического характера — указаний В. И. Ленина, связанных с военным делом, и даёт оценку их.

Первая часть работы — указывая на повышенный интерес В. И. Ленина к военным факторам классовой борьбы и вопросам военного дела — даёт анализ ленинского учения, относящегося к военным вопросам, связанным с революцией. Автор показывает, что военные вопросы В. И. Ленин всегда рассматривал во взаимосвязи с революционной борьбой рабочего класса, как неотделимую часть её. Автор подробно излагает учение Ленина о подготовке и методах вооружённого восстания в период первой русской революции, показывает, какую важность придавал Ленин революционной работе, проводимой в армии, и её методам. Затем приводится анализ дальнейшего развития Лениным марксистского учения о войне, анализируется разработка и содержание марксистской военной программы пролетарской революции. В дальнейшем автор, на основании ленинского учения занимается искусством вооружённого восстания и конкретным планом октябрьского восстания 1917 года.

Во второй части работы автор излагает учение В. И. Ленина об организации обороны социалистического государства. Показывает зависимость между победой пролетарской революции в одной стране и необходимостью защиты социалистической родины. К обороне страны необходимо подготавливаться самым серьёзным образом, принимая во внимание требования военной науки. Указывает на необходимость разработки социалистической военной науки, на процесс её разработки и в связи с этим на настоятельные ленинские предупреждения относительно изучения буржуазной военной науки. Автор анализирует учение Ленина об основных чертах войны империалистического периода и основных законах, определяющих ход и исход войн. В заключение автор подводит итог ленинскому учению о создании социалистических вооружённых сил, имевшему новаторское значение как с теоретической, так и с практической точки зрения.

⁷⁷ M. V. Frunze válogatott művei, II. köt. Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1959. 205. o.

ERNÓ ZÁGONI:

LENIN UND DIE SOZIALISTISCHE KRIEGSWISSENSCHAFT

Resümee

Aufgrund der Leninschen Werke werden einige, sich auf das Kriegswesen beziehenden — besonders gesellschaftlichen und politischen Belange von Anleitungen analysiert und gewürdigt.

Lenins Interesse für die militärischen Faktoren des Klassenkampfes und kriegswissenschaftlichen Fragen war immer reg. Im ersten Teil der Studie kommen die militärischen Fragen der Revolution und die sich darauf bezüglichen Leninschen Lehren zum Ausdruck. Der Verfasser weist daraufhin, dass Lenin die militärischen Fragen immer im Zusammenhang und als Bestandteile des revolutionären Klassenkampfes der Arbeiterklasse betrachtete. Eingehend behandelt er die auf die Vorbereitung und Methoden des bewaffneten Aufstandes bezüglichen Lehren und betont die Wichtigkeit der revolutionären Arbeit zur Zeit der ersten russischen Revolution. Das Thema erweitert sich mit den Leninschen Lehren über den Krieg — es sind die Weiterentwicklungen der marxistischen Lehren bzw. die Analyse des militärischen Programms der proletarischen Revolution. Mit der Kunst des bewaffneten Aufstandes und dem konkreten Plan des Aufstandes von 1917 endet der erste Teil der Studie.

Im zweiten Teil wird der Leser mit den Lehren der Organisation der Verteidigung eines sozialistischen Staates bzw. dem Zusammenhang zwischen dem Sieg des Proletariats in einem Land und der Notwendigkeit der sozialistischen Landesverteidigung bekannt gemacht. Die Landesverteidigung eines Staates muss allen Forderungen der Kriegswissenschaft entsprechen. Darum muss diese Disziplin zeitgemäss gepflegt werden und innerhalb dieser Arbeit nimmt die Analyse der bürgerlichen Kriegswissenschaft einen wichtigen — auch von Lenin betonten — Platz ein. Bewiesen wird die Richtigkeit der Leninschen Lehre über die Gesetze und Charakterzüge bzw. Gang und Ausgang der imperialistischen Kriege. Zum Schluss werden die vom theoretischen und praktischen Gesichtspunkte der Aufbau der sozialistischen militärischen Kräfte aus gleicherweise bahnbrechende Bedeutung enthaltenden Lehren Lenins zusammengefasst.

